

RYSZARD WROCZYŃSKI

DZIEJE
OŚWIATY
POLSKIEJ
1795-1945

PAŃSTWOWE
WYDAWNICTWO
NAUKOWE
WARSZAWA 1980

SPIS TREŚCI

I. NOWE KIERUNKI W SZKOLNICTWIE I WYCHOWANIU NA PRZELOMIE XVIII I XIX WIEKU	5
Przewrót w nauce i technice	5
Ideologia „restauracji” i liberalizmu	8
Projekty dostosowania szkolnictwa do nowych stosunków społecznych	9
Oświata ludu	14
Kierunki rozwojowe szkoły średniej. Pedagogika naukowa	19
II. OŚWIATA POLSKA PO UPADKU PAŃSTWA	26
Spuścizna Komisji Edukacji Narodowej	26
Oświata i szkolnictwo polskie na obszarach administracji szkolnej Uniwersytetu Wileńskiego	29
Polityka Rosji wobec szkolnictwa polskiego	29
Uniwersytet Wileński i wileński okręg szkolny	30
Związki młodzieży	33
Program oświatowy Tadeusza Czackiego i Liceum Krzemienieckie	36
Oświata na innych obszarach ziem polskich	42
Zabór pruski	42
Zabór austriacki	47
III. PEDAGOGIKA I OŚWIATA W DOBIE KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO, KRÓLESTWA KONGRESOWEGO I POWSTANIA LISTOPADOWEGO	52
Organizacja władz szkolnych i szkolnictwa w Księstwie Warszawskim i Królestwie Kongresowym	52
Szkoły elementarne i kształcenie nauczycieli	57
Kształcenie praktyczne — szkoły wydziałowe	65
Szkoły departamentowe (wojewódzkie) i uniwersytety; szkoły techniczne	66
Początki kształcenia dziewcząt	72
Szkolnictwo w dobie powstania listopadowego	74
Szkolnictwo Rzeczypospolitej Krakowskiej	77
Rozwój nauk pedagogicznych	80

Stanisław Staszic	81
Jędrzej Śniadecki	83
Klementyna Tańska-Hoffmanowa	84
Inne osiągnięcia	85
IV. OŚWIATA I MYŚL PEDAGOGICZNA W WIELKIM KSIĘSTWIE POZNAŃSKIM, NA ŚLĄSKU, POMORZU I MAZURACH	88
Stosunek władz pruskich do polskiej oświaty	88
Ożywienie polskiego życia narodowego w latach czterdziestych XIX wieku	90
Wiosna Ludów i działalność oświatowa Ewarysta Estkowskiego	92
Idee oświatowe Wiosny Ludów	92
Działalność i poglądy pedagogiczne Ewarysta Estkowskiego	95
Oświata polska na Śląsku, Pomorzu, Warmii i Mazurach w okresie Wiosny Ludów	100
Rozwój myśli pedagogicznej	103
Karol Libelt	104
August Cieszkowski	107
Bronisław Trentowski	109
V. SZKOLNICTWO I OŚWIATA POLSKA W ZABORZE ROSYJSKIM PO UPADKU POWSTANIA LISTOPADOWEGO	113
Represje popowstaniowe	113
Szkolnictwo elementarne i średnie	115
Szkolnictwo zawodowe	118
VI. REFORMA SZKOLNA ALEKSANDRA WIEŁOPOLSKIEGO	122
Wzmoczenie ruchu pedagogicznego w okresie przygotowań do reformy szkolnej	122
Ustawa szkolna z roku 1862	128
VII. OŚWIATA W KRÓLESTWIE POLSKIM W OSTATNICH DZIESIĘCIOLECIACH XIX W.	136
Upadek Ustawy z roku 1862 i unifikacja szkolnictwa Królestwa ze szkolnictwem w Rosji	136
Ideologia oświatowa pozytywistów warszawskich	141
Rozwój pedagogicznego ruchu wydawniczego	144
Nauczanie domowe	148
Wychowanie przedszkolne	151
Oświata ludu	152
Konrad Prószyński	155
Mieczysław Brzeziński i sprawa literatury dla ludu	156
Działalność oświatowa polskich socjalistów	157
Kursy naukowe, biblioteki i problemy samokształcenia	158
Kursy naukowe	158
Biblioteka naukowa w Warszawie	159
Sprawa samokształcenia. Przewodnik dla samouków	160

VIII. PEDAGOGIKA W KRÓLESTWIE POLSKIM W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU	164
Kształtowanie nowoczesnej polityki oświatowej i rozwój myśli pedagogicznej	164
Pedagogika pozytywizmu warszawskiego i jej główni przedstawiciele	169
Henryk Wernic	171
Aleksander Świętochowski	176
Piotr Chmielowski	180
Adolf Dygasiński	183
Aleksander Głowacki (Bolesław Prus)	185
IX. OŚWIATA POLSKA POD ZABOREM PRUSKIM NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU	192
„Walka kulturalna” i germanizacja szkolnictwa polskiego	192
Programy organiczne i działalność oświatowa. Kółka rolnicze i kasy pożyczkowe	196
Strajki szkolne	204
X. OŚWIATA W GALICJI W ERZE AUTONOMII	209
Program oświatowy Józefa Dietla	210
Powstanie i organizacja Rady Szkolnej Krajowej	214
Szkoła ludowa i kształcenie nauczycieli	215
Szkolnictwo średnie i zawodowe	221
Projekty reformy szkoły średniej	225
Szkolnictwo wyższe i nauka. Fermenty wśród młodzieży	227
Ruch społeczno-oświatowy	231
Ruch nauczycielski i pedagogiczny	237
XI. OŚWIATA I MYŚL PEDAGOGICZNA W KRÓLESTWIE W PRZEDEDNIU PIERWSZEJ WOJNY ŚWIATOWEJ	245
Sprawa czytelnictwa na wsi	245
Strajk szkolny i polemiki wokół oświaty i wychowania	246
Działalność społeczno-oświatowa	251
Rozwój nauk pedagogicznych	255
Jan Władysław Dawid	256
Aniela Szycówna	261
Stanisław Karpowicz	262
XII. W CZASIE PIERWSZEJ WOJNY ŚWIATOWEJ	267
Po wybuchu wojny	267
Programy oświatowe i polemiki o oblicze przyszłej szkoły polskiej. Upowszechnienie nauczania początkowego	269
XIII. PEDAGOGIKA I SZKOLNICTWO DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ	277
Kierunki rozwoju myśli pedagogicznej	277
Program oświatowy Ksawerego Praussa i Sejm Nauczycielski z roku 1919	279
Ustrój szkolny i projekty reform szkolnych do roku 1932	284

Sprawa selekcji szkolnych	288
Projekty reformy szkolnej	291
Reforma szkolna z roku 1932	295
Polemiki dotyczące zagadnień ustroju szkolnego oraz działalność lewicy nauczycielskiej	297
Oświata dorosłych w okresie Drugiej Rzeczypospolitej	300
Rozwój nauk pedagogicznych	304
XIV. OŚWIATA POLSKA NA OBCYZYŹNIE	319
Tworzenie się skupisk emigracyjnych	319
Oświata emigracyjna	321
Na emigracji politycznej	321
Na emigracji zarobkowej	324
Niemcy	324
Francja i Belgia	326
Stany Zjednoczone Ameryki	328
Ameryka Łacińska	330
XV. TAJNA OŚWIATA POLSKA W CZASIE DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ	334
Eksterminacja oświaty i kultury	334
Walka nauczycielstwa o polską oświatę	335
Szkolnictwo wyższe	339
Tajne nauczanie i walka o zagrożoną kulturę	342
XVI. PO WYZWOLENIU	346
Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego	346
Odbudowa szkoły polskiej	347
Ogólnopolski Zjazd oświatowy w Łodzi	349
ZAKOŃCZENIE	353
INDEKS NAZWISK	364